

СЕКЦІЯ 3

ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Голова секції: доц. Фрадкіна Н.В.

Секретар секції: асп. Стаднік Ю.О.

Алімова В.М.

Науковий керівник: д.філос.н., проф. Титар О.В.

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

ФІЛОСОФІЯ МОВИ О. ПОТЕБНІ ЯК ФІЛОСОФІЯ МИСЛЕННЯ

О. О. Потєбня вважає, що наслідує та продовжує працю Вільгельма Гумбольдта, що теж займався ідеями появи мови та причинами цієї появи, її процесами і значущістю, хоча їх точки зору були відмінні. В. Гумбольдт виходив з ідеї свідомої появи мови, роблячи з цього картину проявлення. О. Потєбня ж навпаки займався мовою як явищем несвідомим, її недовільним проявом, що виходить із несвідомих імпульсів мозку людини.

Борячись із теоріями, що генетизують мову, роблять із неї явище загального характеру, природного, він навпаки вважає доцільним подивитися на її відмінність у вираженні у різних несхожих один на одного процесах. Таким чином він нападає на фізіологічну теорію Беккера на початку своєї книги «Думка і мова», де повністю критикує його погляди, як зовсім неясні та формалізовані ідеєю свавілля людини щодо мови, замість цього він пропонує ідею необхідності розвитку. Також само він спростовує теорію Шлейхера, що базується на ідеї «ототожнити граматику лише з логікою», тим самим спрощуючи розуміння мови як готової конструкції.

Незважаючи на вказані відмінності теорій щодо появи мови, вчення О. Потєбні ріднить із вченням Гумбольдтом саме бачення мови як індивідуальної творчості, що пізніше переходить в колективну творчість та прагне кантівського універсалізму, універсального розвитку.

Проблемою суб'єктності і об'єктивності мови у Гумбольдта стає той висновок, що людині для можливості суб'єктивного розвитку власної мови є необхідною взаємодія з іншими людьми, коли колективна необхідність до об'єктивізації є прямим шляхом до розвитку суб'єктивного. Це в свою чергу нагадує нам про гегелівське значення у його філософії фігури Іншого як рівного собі. Саме В. Гумбольдт виражає насамперед наявність у мові ряду нерозв'язних антиномій щодо явищ суб'єктивності та об'єктивності слова, мови та розуміння, свободи та необхідності, неподільного індивідууму («атомізованого») та народу. Це все також перегукується із філософією Гегеля, оскільки мова є способом нашого спілкування, пізнання та сприйняття світу, яке складається за рахунок наших нескінченних взаємодій.

Тут також можна помітити вже у О. Потебні зв'язок між ніцшеанським розривом і неодмінною цілістю діонісійського та аполонічного начала вже для мови, за рахунок яких виникають розриви і трагічність самої мови і її індивідів, яку, як він справедливо каже, не погоджуючись з думкою Гумбольдта, належить не вважати логічною помилкою самої існуючої мови, а намаганням замирити існуючі у ній протиріччя. О. Потебня тим самим виходить далі від цього фактичного протиріччя, і будує свою оригінальну теорію згідно якої він поєднує психологізм та історизм, щоб довести спорідненість мови із міфом, взаємодію цих двох дотичних сил як творчої та поетичної енергії мови.

Тим самим він окреслює відмінність між цариною думки та цариною власне слова або мови. Навіть глухонімий може мислити, ми можемо говорити зокрема про висловлювання математики і скульптури, хоча їх спосіб виразу змісту, їх «мова» не має вираження у словах. Слово, у свою чергу, для О. Потебні є прагненням душевної діяльності до пізнання самої себе. Потебня висловлює тезу, що мова є дещо самостійне щодо мисленнєвої діяльності і навіть історично розвивається поряд з нею у різних часто незв'язаних напрямках. Мова для людини є знаряддям ірраціонального, що виводить її до глибин власної індивідуальності, і насамперед є знаряддям творчості.